

Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Covid-19 Stresinin Sağlık Sistemlerine Duyulan Güvensizlik İlişkinin İncelenmesi

Sercan KARA¹

Özlem AKMAN²

Özet

Amaç: Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin Covid-19 stresi ile sağlık sistemlerine duyulan güvensizlik arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Yöntem: Araştırma, Tanımlayıcı, İlişki arayıcı bir çalışmadır. Veriler Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda oluşturulan bilgi formu, Covid-19 Stresi Ölçeği ve Sağlık Sistemlerine Güvensizlik Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın Örneklemini bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören 326 öğrenci oluşturmuştur. Örneklem büyüklüğü; %5 hata payı, %99 güven seviyesi formülü kullanılarak hesaplandı ve tabakalı örnekleme yöntemi kullanıldı. Veri toplamadan önce etik kurul onayı ve kurum izni alınmıştır.

Bulgular: Çalışmaya katılan öğrencilerin %85.9'u (n=280) kadın, %14.1'i (n=46) erkek; Öğrenciler şuan ki sağlık durumuna %11'i çok iyi, %58.9'u iyi, %0.6'sı kötü olarak ifade etmiştir. Öğrencilerin %60,7'si Covid-19 Sürecinde herhangi bir sebeple hastaneye başvurduğu ve öğrencilerin %34,0'ü pandemi sürecinde en az bir kere Korona virüs tanısı aldığı belirlenmiştir. Covid-19 Stres Ölçeği Toplam puan ortalaması 50.60, stres düzeyinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Sağlık Sistemlerine Güvensizlik Ölçeği puan ortalaması ise 2.85 olduğu belirlenmiş olup Covid-19 Stres ile sağlık sistemlerine güvensizlik arasındaki ilişkinin orta düzeyde pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=0.421$, $p<0.001$). Öğrencilerin tüm

1 İstanbul Aydın Üniversitesi, Hemşirelik Bölümü, ORCID: 0000-0002-2420-5428, sercankara@aydin.edu.tr

2 İstanbul Aydın Üniversitesi, Hemşirelik Bölümü, ORCID: 0000-0003-1460-3251, ozlemakman@aydin.edu.tr

değişken gruplarında Sağlık Sistemlerine Güvensizlikleri arasında istatistiksel olarak anlamlılık görülmemiştir ($p>0.05$).

Sonuç ve Öneriler: Çalışmanın bulguları doğrultusunda Öğrencilerin Covid-19 Stres durumları orta düzeyde olduğu ve Covid 19 stresi arttıkça sağlık sistemlerine olan güvensizlik düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir.

GİRİŞ

Global düzeyde COVID-19 salgını; birey, aile ve toplum sağlığını biyolojik, psikolojik, sosyolojik, fizyolojik ve ekonomik açıdan ani ve olumsuz etkileyerek bir halk sağlığı krizi olarak adlandırılmaktadır (Zhou ve ark.,2020; WHO,2021; Şener ve Kırıl, 2020). COVID-19 pandemisi başladığı günden itibaren yaklaşık olarak bir yıl içinde yaygın ve yüksek seviyede mortalite ve morbiditeye neden olmuştur (WHO,2021; Budak ve Korkmaz, 2020).

Tarih boyunca yaşanan salgınlar, toplumun hem fiziksel hem de ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir (Rubin et al., 2010; Wang et al 2020). COVID-19 virüsü direkt olarak neden olduğu fiziksel sorunların yanı sıra; enfeksiyona yönelik bilginin yetersiz olması, bağışıklamanın yaygınlaştırılmasındaki engeller, mortalite ve morbidite oranlarının yüksek seyretmesi gibi faktörler, toplum da korku, anksiyete ve stres gibi pek çok psikolojik sorunun yaşanmasına yol açmaktadır (Kukuoğlu 2020; Şahin ve ark., 2020). Mevcut durum, dünya çapında yürütülen COVID-19 mücadelesinin genişletilerek, sürdürülmesini zorunlu kılmaktadır (Budak ve Korkmaz, 2020). COVID-19 enfeksiyonu yüksek riskli gruplar içinde tanımlanan sağlık çalışanları ve sağlık alanında öğrenim gören öğrenciler, bu enfeksiyonun yol açtığı stresten ve belirsizlikten çok etkilenmişlerdir (Şeker ve ark., 2020). Bu belirsizlik içinde yer alan öğrenciler davranışlarının kestirilemez oluşu güven ve belirsizlik kavramını önemli kılmıştır (Türkyılmaz,2021). Belirsizlik durumlarında sağlık bakım sistemini kontrol etmek zorlaşacağından toplumsal açıdan sağlık sistemine olan güvenin önemi de artmaktadır (Calnan,2004).

Türk Dil Kurumuna göre güven kelimesi “Korku, çekinme ve şüphe duymadan inanma ve bağlanma duygusu” anlamına gelmektedir (TDK,2021). Rowe ve Calnan (2006) güven ihtiyacını temelde iki boyut ile açıklamaktadır (Rowe and Calnan,2006). Bu boyutlar sağlık sistemine kişilerarası düzeyde ve kurumsal düzeyde güven ihtiyacı olarak sınıflandırılabilir. Kişilerarası güven ihtiyacı, hastalığın vermiş olduğu çaresizlik, tıbbi bilginin uzmanlık doğasından kaynaklanan bilgi asimetrisi ve hastanın aldığı hizmet sunucunun yeterliliği, niyetlerine ilişkin belirsizlik ve risk unsuru ile ilgilidir. Özetle sağlık sistemlerinin karmaşık olması, hizmeti sunan ile alan arasında bilgi

asimetrisi bulunması ve çeşitli risklerin bulunduğu dikkate alınırsa hastaların bu unsurları aşarak karar vermeleri ve karmaşıklığa rağmen seçim yapmaları için öncelikle sisteme güven duymaları gerekmektedir. Bu bakış açısı ile ele alındığında güvenin fonksiyonu, risklerin ve karmaşıklığın meydana getirdiği gerginliği azaltmaktır (Ertong,2011). Bu nedenle bireylerin sağlık hizmetleri sistemine güven düzeyinin önemli bir konu olduğu düşünülmektedir. Scharff ve ark.(2010) yaptığı bir çalışmada güveninin zıttı olarak bilenen güvensizlik kavramı da önemli olduğu vurgulanmakta ve sağlık sistemlerine duyulan güvensizliğin bir sağlık sorunu olarak kabul edildiği, güvensizliği azaltmaya yönelik yapılan düzenlemelerin sürekliliği amacıyla bireylerin güvensizlik düzeylerinin tespit edilmesi gerektiği saptanmıştır(Scharff et al, 2010). Bazı tanımlarda güvensizlik, güvenin yokluğu olarak ele alınırken, diğerleri güvensizliği hizmet sunucularının bireylerin çıkarlarına en uygun şekilde hareket edeceğine dair olumsuz inançlara neden olması olarak tanımlanmaktadır (Brooks et al, 2020). Literatüre baktığımızda bireylerin sağlık sistemlerine güvensizlikleri covid -19 pandemisi ile ilişkilendiren çalışmaların sınırlı sayıda olduğu saptanmıştır. Bu nedenle güvensizliği azaltmaya yönelik yapılan düzenlemelerin sürekliliği amacıyla geleceğin sağlık profesyonelleri olan sağlık bilimleri fakültesi öğrencileri kilit bir konumda olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı Covid-19 stresinin sağlık sistemlerine duyulan güvensizlik ilişkisinin incelenmesi amacıyla planlanmıştır.

Araştırma Soruları:

SBF öğrencilerinin covid-19 stres düzeyi nedir?

SBF öğrencilerinin sağlık sistemine güvensizlik düzeyi nedir?

Covid -19 stresi düzeyi ve sağlık sistemine güvensizliği etkileyen faktörler nelerdir?

Covid -19 stresi yaşayan öğrencilerin sağlık sistemine güvensizliği ne düzeydedir?

MATERYAL VE METOT

Araştırma türü: Bu çalışma sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin Covid-19 stresinin sağlık sistemlerine duyulan güvensizlik ilişkisinin incelenmesi amacıyla tanımlayıcı ve ilişki arayıcı türde yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni/Örnekleme: Araştırma bir vakıf üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören toplam 1428 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü; %5 hata payı, %95 güven seviyesi

formülü kullanılarak hesaplandığında 303 öğrenci olarak belirlenmiştir. Örneklem belirleme yöntemi olarak tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak Sağlık bilimleri fakültesi Beslenme ve diyetetik (42 öğrenci) Fizyoterapi ve rehabilitasyon (70 öğrenci), Hemşirelik (48 öğrenci), odyoloji (33 öğrenci), Sağlık Yönetimi (25 öğrenci), Sosyal Hizmet (30 öğrenci) ve çocuk gelişimi (55 öğrenci) bölümlerinde öğrenim gören toplam 303 öğrenciye ulaşmak hedeflenmiştir. Ancak veri kayıpları düşünülerek 325 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir.

Veri toplama Araçları: Araştırma verileri, Öğrenci Bilgi Formu, Ölçeği Covid-19 Stresi Ölçeği ve Sağlık Sistemlerine güvensizlik kullanılarak toplanmıştır.

Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan form, öğrencilerin sosyodemografik ve eğitim ile ilgili verilerini içeren toplam 18 sorudan oluşmaktadır.

Sağlık Sistemlerine Güvensizlik Ölçeği: Sağlık Sistemlerine Güvensizlik Ölçeği Rose ve ark. (2004) tarafından geliştirilmiş, Yeşildal ve ark. (2020) tarafından Türkçe 'ye uyarlama güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları yapılmıştır (Yeşildal ve ark.,2020). Ölçek 10 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddeleri 5'li likert tipinde hazırlanmış ve katılımcılardan "1-Kesinlikle katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4- Katılıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum" aralığında en uygun seçeneği işaretlemektedirler. Ölçek aritmetik ortalama yöntemi hesaplanmaktadır. Ölçekten alınan puanlar 5'e yaklaştıkça sağlık sistemlerine güvensizliğin arttığını, 1'e doğru indikçe güvensizliğin azaldığını göstermektedir. Bireyler üzerinde yapılan ölçeğin Türkçeye uyarlandığı çalışmada Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,78 bulunmuştur (Yeşildal ve ark.,2020). Bu çalışmada Cronbach alfa değeri 0,70 olarak bulunmuştur.

Covid-19 Stres Ölçeği: Taylor ve arkadaşları tarafından geliştirilen Çağlayan (2020) tarafından Türkçe'ye uyarlama güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları yapılmıştır CSÖ ölçeği; 30 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır (Çağlayan, 2021). Ölçekte yer alan; 1., 2., 3., 4., 5. ve 6. maddeler "travmatik stres" alt boyutunu; 7., 8., 9., 10., 11. ve 12. maddeler "sosyo-ekonomik" sonuçlar alt boyutunu; 13., 14., 15., 16., 17., ve 18. maddeler "tehlike" alt boyutunu; 19., 20., 21., 22., 23. ve 24. maddeler "bulaşma" alt boyutunu; 25., 26., 27., 28., 29. ve 30. maddeler "bulaşma" alt boyutunu oluşturmaktadır. Ölçeğin tehlike, sosyoekonomik sonuçlar, bulaşma alt boyutları "Hiç değil=0, Biraz=1, Orta derecede=3, Çok=4, Son derece=4" arasında; travmatik stres ve zorunlu kontrol alt boyutları ise "Asla=0, Nadiren=1, Ara sıra=3, Sıklıkla=4, Neredeyse Her Zaman=4" şeklinde puanlanan beşli

likert tipte bir ölçektir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçek toplam puanı “0” ile “120” arasında değişmektedir ve alınan toplam puan bireylerdeki stres düzeyinin ne derece yüksek olduğunu yansıtmaktadır. Çağlayan tarafından uygulama izni alınmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,94 olarak saptanmıştır (Çağlayan, 2021). Bu çalışmada Cronbach alfa değeri 0,95 olarak bulunmuştur.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Bu çalışma 2021-2022 Akademik Döneminde İstanbul’da bir Vakıf Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinde devam eden öğrenciler ile sınırlı olduğundan sonuçlar tüm öğrenciler için genellenemez.

Verilerin Analizi: Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) sürüm 21.0 (IBM Corp., Armonk, NY, USA) programı kullanılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metodların (sayı, yüzde, ortalama, ortanca, standart sapma vb.) yanı sıra gruplar arasındaki farklılığın test edilmesinde Bağımsız örneklem t testi ve Tek Yönlü Varyans (ANOVA) analizinden yararlanılmıştır. ANOVA analizinde farkın anlamlı olduğu gruplarda çoklu karşılaştırmalar Tukey testi ile yapılmıştır. İki değişken arasındaki ilişki düzeyine Pearson Korelasyon testi ile bakılarak, sonuçlar %95’lik güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü: Araştırmaya başlamadan önce. İlgili kurumdan ve İstanbul Aydın Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu’ndan izin alındı (karar no:35/ 14.02.2022). Öğrencilerden gönüllülük esasına dayalı bilgilendirilmiş onamları alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyodemografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %85,9’u (n=280) kadın, %14,1’i (n=46) erkektir. Bireylerin %99,4’ü (n=324) bekar, %0,6’sı (n=2) evli olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bireylerin %16,6’sı (n=54) beslenme ve diyetetik, %14,4’ü (n=47) Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, %15,6’sı (n=51) hemşirelik, %17,2’si (n=56) odyoloji, %13,2’si (n=43) sağlık yönetimi, %13,5’i (n=44) çocuk gelişimi, %9,5’i (n=31) sosyal hizmet bölümündedir. Mezun olunan liselere baktığımızda ise bireylerin %74,2’si (n=242) Anadolu lisesi mezunu, %10,1’i (n=33) meslek lisesi mezunudur. Geliri gidere eşit olan 176 birey (%54,0) bulunurken, geliri giderinden az olan 81 birey (%24,8), geliri giderinden fazla olan ise 69 birey (%21,2) bulunmaktadır. “Pandemi sürecinde hiç Koronavirüs teması nedeniyle karantinada buldunuz mu?” sorusuna 164 kişi evet yanıtını vermiştir.Şu

an ki sağlık durumuna çok iyi yanıtını veren 36 kişi (%11.0), iyi yanıtını veren 192 kişi (%58.9), kötü yanıtını veren ise 2 kişi (%0.6) olduğu tespit edilmiştir (Tablo1).

Tablo 1. Demografik Özellikler

		n (%)
Cinsiyet	Kadın	280 (85.9)
	Erkek	46 (14.1)
Medeni Durum	Bekar	324 (99.4)
	Evli	1 (0.3)
	Diğer	1 (0.3)
Üniversitede Hangi Bölümdesiniz?	Beslenme ve Diyetetik	54 (16.6)
	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	47 (14.4)
	Hemşirelik	51 (15.6)
	Odyoloji	56 (17.2)
	Sağlık Yönetimi	43 (13.2)
	Çocuk Gelişimi	44 (13.5)
	Sosyal Hizmet	31 (9.5)
Mezun Olduğunuz Lise	Anadolu Lisesi	242 (74.2)
	Sağlık Meslek Lisesi	16 (4.9)
	Fen Lisesi	9 (2.8)
	Meslek Lisesi	33 (10.1)
	Diğer	26 (8.0)
Gelir Durumu	Gelir Giderden Az	81 (24.8)
	Gelir Gidere Eşit	176 (54.0)
	Gelir Giderken Fazla	69 (21.2)
Pandemi sürecinde hiç Koronavirüs teması nedeniyle karantinada bulundunuz mu?	Evet	164 (50.3)
	Hayır	162 (49.7)
	Kötü	2 (0.6)
Şu anki Genel Sağlık Durumunuz	Fena Değil	24 (7.4)
	Orta	72 (22.1)
	İyi	192 (58.9)
	Çok iyi	36 (11.0)

Covid-19 Stres Ölçeği Tehlike Alt boyutu ortalaması 13.82 ± 5.75 , Sosyo-Ekonomik Alt boyutu ortalaması 9.29 ± 7.18 , Bulaşma Alt boyutu ortalaması 13.03 ± 6.49 , Travmatik Stres Alt boyutu ortalaması 5.28 ± 5.68 , Zorunlu Kontrol Alt boyutu ortalaması 9.18 ± 5.98 olarak tespit edilmiştir. Covid-19 Stres Ölçeği Toplam puan ortalaması 50.60 ± 23.93 , Sağlık Sistemlerine Güvensizlik Ölçeği puan ortalaması ise 2.85 ± 0.65 'tir (Tablo 2).

Tablo 2. Covid-19 Stres Ölçeği ile Sağlık Sistemlerine Güvensizlik Ölçeği Puan Ortalamaları

	Ort±SS	Medyan (ÇAG)	Minimum - Maksimum
Covid-19 Stres Ölçeği Tehlike Alt boyutu	13.82±5.75	14.0 (8.0)	0.0; 24.0
Covid-19 Stres Ölçeği Sosyo-Ekonomik Alt boyutu	9.29±7.18	8.0 (11.0)	0.0; 24.0
Covid-19 Stres Ölçeği Bulaşma Alt boyutu	13.03±6.49	13.0 (10.0)	0.0; 24.0
Covid-19 Stres Ölçeği Travmatik Stres Alt boyutu	5.28±5.68	3.0 (8.0)	0.0; 24.0
Covid-19 Stres Ölçeği Zorunlu Kontrol Alt boyutu	9.18±5.98	9.0 (9.2)	0.0; 24.0
Covid-19 Stres Ölçeği Toplam	50.60±23.93	49.0 (32.2)	1.0; 117.0
Sağlık Sistemlerine Güvensizlik Ölçeği	2.85±0.65	2.9 (0.9)	1.1; 5.0

Çalışmaya katılan kadın bireylerin Covid-19 Stres Ölçeği Tehlike puan ortalaması 14.16 ± 5.72 , erkek bireylerin Covid-19 Stres Ölçeği Tehlike puan ortalaması 11.76 ± 5.53 'dür. Cinsiyete göre bireylerin Covid-19 Stres Ölçeği Tehlike puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($z=2.517$; $p=0.012$). Ayrıca şu an ki Genel Sağlık durumlarına göre bireylerin Covid-19 Stres Ölçeği Tehlike puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($X^2=13.826$, $p=0.008$). Bireylerin genel sağlık durumu kötüden iyi doğru gittikçe Covid-19 Stres Ölçeği Tehlike puanları azalmaktadır (Tablo 3).

“Pandemi sürecinde hiç Koronavirüs teması nedeniyle karantinede bulundunuz mu?” sorusuna verilen yanıtlara göre Covid-19 Stres Ölçeği Travmatik Stres puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($z=3.205$, $p=0.001$). Koronavirüs teması nedeniyle karantinede olan bireylerin Covid-19 Stres Ölçeği Travmatik Stres puan ortalaması karantinede olmayan bireylere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 3. Belirtilen değişken gruplarında bireylerin Covid-19 Stres Ölçeği Tehlike puanlarının karşılaştırılması

		COVID-19 STRES ÖLÇEĞİ TEHLİKE PUANI		Test İstatistiği*	
		Ort±SS	Medyan (ÇAG)	Z ; X ²	p
Cinsiyet	Kadın	14.16±5.72	14.0 (9.0)	z=2.517	0.012
	Erkek	11.76±5.53	12.0 (6.5)		
Medeni durum	Bekar	13.85±5.75	14.0 (8.0)	z=1.293	0.196
	Evli-Diğer	9.00±4.24	9.0 (N/A)		
Üniversitede Hangi Bölümdesiniz?	Beslenme ve Diyetetik	12.96±6.09	13.0 (10.0)	X ² =8.255	0.220
	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	14.25±6.57	15.0 (10.0)		
	Hemşirelik	13.06±5.37	13.0 (8.0)		
	Odyoloji	12.93±5.52	13.0 (7.0)		
	Sağlık Yönetimi	15.60±5.26	16.0 (7.0)		
	Çocuk Gelişimi	14.59±5.82	15.5 (9.7)		
	Sosyal Hizmet	14.00±5.06	14.0 (6.0)		
Gelir Durumu	Gelir Giderden Az	15.26±5.94	16.0 (8.0)	X ² =9.060	0.011
	Gelir Gidere Eşit	13.61±5.64	14.0 (8.0)		
	Gelir Giderken Fazla	12.68±5.52	13.0 (8.5)		
Şu anki Genel Sağlık Durumunuz	Kötü	20.50±2.12	20.5 (N/A)	X ² =13.826	0.008
	Fena Değil	16.50±6.57	17.5 (12.2)		
	Orta	14.22±5.94	14.5 (7.0)		
	İyi	13.69±5.26	14.0 (8.0)		
Pandemi sürecinde hiç Koronavirüs teması nedeniyle karantınada bulundunuz mu?	Çok iyi	11.58±6.56	11.0 (11.5)	z=2.883	0.004
	Evet	14.74±5.31	15.0 (6.7)		
	Hayır	12.89±6.03	12.5 (9.0)		

z: Mann Whitney U Test İstatistiği, X²=Kruskal Wallis Test İstatistiği, N/A: Not Available

Sağlık Sistemlerine Güvensizlik Ölçek puanı ile Covid-19 Stres Ölçeği Tehlike Alt boyutu, Covid-19 Stres Ölçeği Sosyo-Ekonomik Alt boyutu, Covid-19 Stres Ölçeği Bulaşma Alt boyutu, Covid-19 Stres Ölçeği Travmatik Stres Alt boyutu, Covid-19 Stres Ölçeği Zorunlu Kontrol Alt boyutu, Covid-19 Stres Ölçeği Toplam puanları arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p < 0.05$) (Tablo 4).

Tablo 4. Ölçek puanları arasındaki ilişki

	SAĞLIK SİSTEMLERİNE GÜVENSİZLİK ÖLÇEĞİ	
	r	p
Covid-19 Stres Ölçeği Tehlike Alt boyutu	0.266	<0.001
Covid-19 Stres Ölçeği Sosyo-Ekonomik Alt boyutu	0.290	<0.001
Covid-19 Stres Ölçeği Bulaşma Alt boyutu	0.229	<0.001
Covid-19 Stres Ölçeği Travmatik Stres Alt boyutu	0.222	<0.001
Covid-19 Stres Ölçeği Zorunlu Kontrol Alt boyutu	0.239	<0.001
Covid-19 Stres Ölçeği Toplam	0.327	<0.001

r: Spearman İlişki Katsayısı

Çalışmaya katılan bireylerin tüm değişken gruplarında Sağlık Sistemlerine Güvensizlik Ölçek puanları istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > 0.05$) (Tablo 5).

Tablo 5. Belirtilen değişken gruplarında bireylerin Sağlık Sistemlerine Güvensizlik Ölçek puanlarının karşılaştırılması

		SAĞLIK SİSTEMLERİNE GÜVENSİZLİK ÖLÇEĞİ		Test İstatistiği*	
		Ort±SS	Medyan (ÇAG)	t ; X ² ; F	p
Cinsiyet	Kadın	2.83±0.66	2.8 (0.8)	t=1.442	0.324
	Erkek	2.98±0.57	3.0 (0.9)		
Medeni durum	Bekar	2.85±0.65	2.9 (0.9)	t=0.001	0.999
	Evli-Diğer	2.85±0.92	2.8 (N/A)		
Üniversitede Hangi Bölümdesiniz?	Beslenme ve Diyetetik	2.90±0.57	2.9 (0.8)	F=1.631	0.138
	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	2.92±0.64	2.9 (0.8)		
	Hemşirelik	3.02±0.69	3.0 (0.9)		
	Odyoloji	2.71±0.66	2.5 (1.1)		
	Sağlık Yönetimi	2.88±0.50	2.9 (0.7)		
	Çocuk Gelişimi	2.70±0.85	2.6 (1.1)		
Mezun Olduğunuz Lise	Sosyal Hizmet	2.78±0.53	2.8 (0.7)	X ² =4.639	0.320
	Anadolu Lisesi	2.85±0.65	2.9 (0.8)		
	Sağlık Meslek Lisesi	3.19±0.70	3.0 (0.8)		
	Fen Lisesi	2.72±0.83	2.5 (1.3)		
	Meslek Lisesi	2.77±0.47	2.7 (0.6)		
Gelir Durumu	Diğer	2.79±0.73	2.8 (1.1)	X ² =3.799	0.150
	Gelir Giderden Az	2.94±0.71	3.0 (1.0)		
	Gelir Gidere Eşit	2.85±0.61	2.8 (0.8)		
	Gelir Giderken Fazla	2.75±0.68	2.7 (0.9)		

Şu anki Genel Sağlık Durumunuz	Kötü	3.20±0.28	3.2 (N/A)	$X^2=8.158$ 0.086
	Fena Değil	3.15±0.59	3.0 (0.9)	
	Orta	2.90±0.66	2.9 (0.9)	
	İyi	2.80±0.62	2.8 (0.7)	
	Çok iyi	2.79±0.79	2.7 (1.2)	

Pandemi sürecinde hiç Koronavirüs teması nedeniyle karantinada bulundunuz mu?	Evet	2.86±0.64	2.8 (0.8)	$t=0.204$ 0.839
	Hayır	2.84±0.66	2.9 (0.9)	

t=Bağımsız Örneklem t testi, X^2 =Kruskal Wallis Test İstatistiği, F=One Way ANOVA, N/A: Not Available

TARTIŞMA

İnsanlar belli dönemlerinde farklı bireysel veya çevresel faktörler nedeniyle bedensel, ruhsal ve sosyal anlamda iyilik hallerini başka bir değişle sağlıklarını kaybedebilmektedirler. Dolayısı ile Covid -19 pandemisi dönemde öğrenciler kendilerini savunmasız hissedebilmektedirler. Bununla beraber mevcut durumdan kurtulabilmek için kendilerini sağlığına kavuşturacak sağlık sistemlerine ve sağlık profesyonellerine güvenmek isterler (Yeşildal ve ark.,2020; Okuyan ve ark., 2020). Bu çalışmada Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin Covid-19 stresi ile sağlık sistemlerine duyulan güvensizlik arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmaya katılan Öğrencilerin Covid-19 Stres durumları orta düzeyde olduğu görülmektedir. Okuyan ve ark. (2020) tarafından hemşirelik öğrencilerinde yapılan araştırmada virüs ile enfekte olma ve ölüm korkusu nedeniyle öğrencilerin sağlık kaygı düzeyinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Okuyan ve ark.,2020). Doğan (2020) tarafından üniversite öğrencilerinde yapılan nitel bir araştırmada virüs bulaşma endişesinin ve ölümün getirdiği korku ve yalnızlık yaşadıkları saptanmıştır (Doğan,2020). Wang ve ark. (2020) tarafından lisans ve lisansüstü öğrencilerde yapılan çalışmada orta şiddetli düzeyde anksiyete ve %18,04'ünde intihar etme düşüncesinin olduğu saptanmıştır (Wang et al.,2020). Aslan ve ark. (2020) tarafından lisans öğrencilerini kapsayan araştırmada öğrencilerin yüksek düzeyde stres

yaşadığı ve yaşamdan hoşnut olma düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır (Aslan ve ark., 2020). Tuğu ve ark., (2021) tarafından sağlık alanında okuyan öğrencilerle yapılan çalışmada yüz yüze eğitim alan dış hekimliği öğrencileri ve covid-19 bilgi düzeyini yetersiz olan, hastalara bulaştırma, hastalardan bulaşma ve birlikte yaşadığı kişilere bulaştırma endişesi yaşayan öğrencilerde kaygı, anksiyete ve depresyon düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Tuğu ve ark., 2021). Dilmen Bayar ve ark., (2021) tarafından üniversite öğrencilerinde yapılan bir çalışmada öğrencilerin Covid -19 stres düzeyinin orta değer üstünde olduğu saptanmıştır (Dilmen Bayar ve ark., 2021). Çalışmamızın sonuçları literatür ile benzer şekilde paralellik göstermiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin tüm değişken gruplarında Sağlık Sistemlerine Güvensizlik Ölçek puanları istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Armstrong ve ark., (2006) tarafından yetişkin birey üzerinde yapılan çalışmada, katılımcıların sağlık sistemine güvensizlik ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır (Armstrong et al.,2006). Gupta ve ark., (2014) tarafından hastalar üzerinde yapılan çalışmada ve ise yaş değişkenine göre sağlık sistemine güvensizlik arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiş ve sağlık sistemine güvensizlik ile eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir (Gupta et al., 2014). Usta (2016) tarafından yapılan çalışmada bireylerin sağlık hizmetleri sistemine güven düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği belirlenmiştir (Usta,2021). Göde ve Kuşçu (2022) tarafından üniversite öğrencilerinde yapılan çalışmada öğrencilerin yaş ve sınıf değişkenleri ile sağlık sistemine güvensizlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenirken, cinsiyet, okudukları bölüm, kronik rahatsızlık durumu ve son bir yılda hastaneye başvuru sayısı ile sağlık sistemine güvensizlik düzeyleri grup puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Göde ve Kuşçu.,2022). Çalışmamızın sonuçları literatür ile paralellik göstermiştir.

Bu araştırma sonucunda öğrencilerde Covid 19 stresi arttıkça sağlık sistemlerine olan güvensizlik düzeylerinin arttırdığından dolayı Covid-19 stresi ile sağlık sistemlerine duyulan güvensizlik arasında ilişki olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma sonucunda öğrencilerde Covid 19 stresi arttıkça sağlık sistemlerine olan güvensizlik düzeylerinin arttığı ve Covid-19 stresi ile sağlık sistemlerine duyulan güvensizlik arasında ilişki olduğu görülmektedir

Öğrencilerin stres düzeylerinin orta düzeyde olması 2021 yılında Covid-19 önlemlerinin azaltılması ve Covid-19 vaka sayılarındaki azalma ile ilişkilendirilebilir. Başka pandemilerin olabileceği düşünülerek strese karşı öğrencilerin güçlendirilmesi ve sağlık sistemlerinde şeffaf bir şekilde insanlara güven verecek bilgilendirmeler yapması gerekmektedir. Öğrencilerin yaşadığı Covid-19 stresi ile sağlık sistemlerine güvensizlik arasındaki ilişkinin Covid-19 önlemlerinin sıkılaştığı zaman diliminde veya başka bir pandeminin yaşanması durumunda çalışmanın daha büyük bir evrende, daha uzun süreli izlenmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Armstrong, K., Rose, A., Peters, N., Long, J. A., McMurphy, S. & Shea, J. A.(2006) Distrust of the health care system and self-reported health in the United States. *Journal of General Internal Medicine*. 21(4), 292–297. doi:10.1111/J.1525-1497.2006.00396.X
- Aslan, I., Ochnik, D., & Çınar, O. (2020). Exploring perceived stress among students in Turkey during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(23), 8961. <https://doi.org/10.3390/ijerph17238961>
- Brooks, S. K., Smith, L. E., Webster, R. K., Weston, D., Woodland, L., Hall, I., & Rubin, G. J. (2020). The impact of unplanned school closure on children's social contact: rapid evidence review. *Eurosurveillance*, 25(13), 2000188. <https://doi.org/10.2807/1560-7917.ES.2020.25.13.2000188>
- Budak, F., & Korkmaz, Ş. (2020). COVID-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79.
- Calnan, M. W., & Sanford, E. (2004). Public trust in health care: the system or the doctor?. *BMJ Quality & Safety*, 13(2), 92-97. <http://dx.doi.org/10.1136/qshc.2003.009001>
- Comert, S. S., & Kiral, N. (2020). Radiological Findings of COVID-19 Pneumonia/COVID-19 Pnomonisinin Radyolojik Bulguları. *Southern Clinics of Istanbul Eurasia (SCIE)*, 31(SI), 16-23.
- Çağlayan, R. Covid-19 Stres Ölçeklerinin Türkçe Geçerliliği Ve Güvenirliği Çalışması Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Sağlık Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.2021.
- D.P. Scharff, K.J. Mathews, P. Jackson, J. Hoffsuemmer, E. Martin, D. Scharff, D. P., Mathews, K. J., Jackson, P., Hoffsuemmer, J., Martin, E., & Edwards, D. (2010). More than Tuskegee: understanding mistrust about research participation. *Journal of health care for the poor and underserved*, 21(3), 879. doi: 10.1353/hpu.0.0323
- Dilmen Bayar, B. , Yaşar Can, S. , Erten, M. & Ekmen, M.(2021) Covid-19 Pandemi Sürecinde Üniversite Öğrencilerinin Depresyon ve Stres Düzeylerinin Belirlenmesi . *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*.2 (1), 12-25 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/pashid/issue/59582/867591>
- Doğan, S. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Covid-19'a Yazdıkları 100 Mektubun İncelenmesi. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 126(248), 25-40.
- Ertong, G. (2011). Sağlık sisteminde hekim hasta ilişkisi ve güven unsuru. (*Doktora Tezi*), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara*.
- Göde, A. & Kuşçu, F.N.(2022) E-Nabız Sistemi Kullanımının Sağlık Sistemlerine Güvenlilik Üzerine Etkisinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri

- Üzerinde Bir Araştırma. *Journal of Academic Value Studies*.8(1), 37-46. <http://dx.doi.org/10.29228/javs.57441>
- Gupta, C., Bell, S. P., Schildcrout, J. S., Fletcher, S., Goggins, K. M. & Kripalani, S. (2014). Predictors of Health Care System and Physician Distrust in Hospitalized Cardiac Patients. *Journal of health communication*, 19(2), 44–60. doi:10.1080/10810730.2014.934936
- Kukuoğlu, A. (2018). Doğal Afetler Sonrası Yaşanan Travmalar Ve Örnek Bir Psikoeğitim Programı. *Afet ve Risk Dergisi*, 1(1), 39-52. <https://doi.org/10.35341/afet.412005>
- Rowe, R., & Calnan, M. (2006). Trust relations in health care—the new agenda. *The European Journal of Public Health*, 16(1), 4-6. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckl004>
- Rubin, G. J., Potts, H. W. W., & Michie, S. (2010). The impact of communications about swine flu (influenza A H1N1v) on public responses to the outbreak: results from 36 national telephone surveys in the UK. *Health Technology Assessment*, 14(34), 183-266.
- Şahin, M. K., Aker, S., Şahin, G., & Karabekiroğlu, A. (2020). Prevalence of depression, anxiety, distress and insomnia and related factors in healthcare workers during COVID-19 pandemic in Turkey. *Journal of community health*, 45(6), 1168-1177. <https://doi.org/10.1007/s10900-020-00921-w>
- Şeker, M., Özer, A., Tosun, Z., Korkut, C., & Doğrul, M. (2020). Covid-19 pandemi değerlendirme raporu. *Türkiye Bilimler Akademisi*.
- TDK. 2021.URL: <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim : 24 Aralık 2021
- Tuğut, F., Tuğut, N., & Çelik, B. Y. (2021). Sağlık alanında okuyan öğrencilerin Covid-19 pandemi sürecinde durumluk süreklilik kaygı, algılanan stres ve depresyon düzeylerinin belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 136-144. <https://doi.org/10.51754/cusbed.889349>
- Türkyılmaz, D. (2021). Tıbbi Güven ve Güvensizlik. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi-BÜSBİD*, 6(1).
- Usta, D. (2016). *Hastaların sağlık bakım sistemine duydukları güven* (Yüksek Lisans Tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Wang, D., Hu, B., Hu, C., Zhu, F., Liu, X., Zhang, J., ... & Peng, Z. (2020). Clinical characteristics of 138 hospitalized patients with 2019 novel coronavirus-infected pneumonia in Wuhan, China. *Jama*, 323(11), 1061-1069. doi:10.1001/jama.2020.1585
- Wang, X., Hegde, S., Son, C., Keller, B., Smith, A., & Sasangohar, F. (2020). Investigating mental health of US college students during the COVID-19 pandemic: cross-sectional survey study. *Journal of medical Internet research*, 22(9), e22817. doi: 10.2196/22817

- WHO. WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard. 2021. [Available from: <https://covid19.who.int/table>. Erişim Tarihi: 01.07.2021)
- Yeşildal, M., Erişen, M., & Kırac, R. (2020). Sağlık Sistemlerine Güvensizlik: Bir Geçerlilik Ve Güvenilirlik Çalışması. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 6(2), 251-259. <https://dergipark.org.tr/en/pub/usaysad/issue/56571/786713>
- Zhou, F., Yu, T., Du, R., Fan, G., Liu, Y., Liu, Z., ... & Cao, B. (2020). Clinical course and risk factors for mortality of adult inpatients with COVID-19 in Wuhan, China: a retrospective cohort study. *The lancet*, 395(10229), 1054-1062. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30566-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30566-3)